

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

5-son
(maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4** Sog'lom turmush tarzi – farovon hayot asosi ekanligini targ'ib qilish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- T. Achilov 6** Pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida o'zaro hamkorlikning didaktik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov 10** Kurash orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarini singdirishning ilmiy-nazariy asoslari
- A. Tursunov 13** Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarining pedagogik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov, B. Muxtorov 16** Talaba-yoshlarda kurash sport turini tatbiq etish ma'naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida
- A. Shadiyev 20** Bolalar va o'smirlar bilan o'tkaziladigan yengil atletika mashg'ulotlarining ilmiy-amaliy ahamiyati
- M. Shermatov 24** Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturida voleybol darsining ahamiyati
- J. Shukurllayev 28** Voleybol sport turi vositasida maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
- J. Xudoyberganov 31** Ta'lim muassasalarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining amaliy ahamiyati

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- F. Nurmatov 34** Harakatli o'yinlar bola tarbiyasining asosiy usuli sifatida
- U. Zokirov 38** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning shakllari
- A. Yusupbayeva 42** Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari
- R. Atajanova 46** Ishchi daftarning boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni
- B. Ko'kiyev 49** Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarni yechishning metodik qulayligi

TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- S. Xabibullayev 53** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida sport o'yinlari futbol bo'yicha musobaqalarni tashkil etishning ahamiyati
- J. Shukurllayev 57** Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko'rsatkichlarini rivojlantirish
- A. Sultonov 60** Belbog'li kurash qoidalarining xususiyatlari
- V. Karayev 63** Kompetensiyalarning innovatsion ta'lim klasteridagi ahamiyati
- D. Umaraliyeva 66** Sportchilarda dispanser nazoratini tashkil etishning xususiyatlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- I. Marasulova, N. Boymurotov 69** O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida naqsh bezaklarining ahamiyati
- S. Sobirov 73** Talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirishda tasviriy san'atning o'rni

Abdumo'min TURSUNOV,

Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Jismoniy madaniyat" kafedrası o'qituvchisi

TARBIYAVIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA CHAQIRIQQACHA HARBIY TA'LIM O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Annotatsiya

Maqolada bo'lajak ofitser – ChQBT rahbari zamon talablari asosida chaqiriqqacha bo'lgan yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash jarayonida ularga harbiy xizmatning mashaqqatli va ma'suliyatli kasb ekanligini anglab etishlarida hayotiy misollar bilan bilimlarini oshirishning nazariy va amaliy yo'nalishlari yoritib o'tilgan. Shu bilan birga muallif bo'lajak ofitser sifatida harbiy qism va bo'linmalarda tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning shakllari va usullarining tarbiyaviy ahamiyatini yoritib o'tgan.

Kalit so'zlar. Tarbiya, ma'naviy-axloqiy tarbiya, vatanparvarlik tarbiyasi, harbiy tarbiya, huquqiy tarbiya, ishonirish, namuna, rag'batlantirish, mashq, tanqid, majburlash.

В статье освещены теоретические и практические направления повышения квалификации будущих офицеров – руководителей НДП на основе современных требований в процессе подготовки допризывной молодежи к военной службе на реальных примерах осознания ими того, что военная служба трудная и ответственная профессия. В то же время автор осветил воспитательное значение форм и методов организации воспитательной работы в воинских частях и подразделениях как будущего офицера.

Ключевые слова. Воспитание, духовно-нравственное воспитание, патриотическое воспитание, военное воспитание, юридическое воспитание, убеждение, пример, мотивация, упражнения, критика, принуждение.

The article highlights the theoretical and practical directions of professional development of future officers-leaders of the IPT on the basis of modern requirements in the process of preparing pre-conscription youth for military service on real examples of their awareness that military service is a difficult and responsible profession. At the same time, the author highlighted the educational significance of the forms and methods of organizing educational work in military units and divisions as a future officer.

Key words. Education, spiritually-moral education, patriotic education, military education, legal education, persuasion, example, motivation, exercises, criticism, compulsion.

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari va jamiyatning hozirgi bosqichida tarbiyaviy ishlarning ahamiyati Davlat xavfsizlik kafolati sifatida tobora o'sib bormoqda.

O'quv muassasalarida tarbiyaviy ishlar yo'nalishining asosiy maqsadi:

– O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi qo'shinlarida tarbiyaviy ishlar va jangovar harakatlar ta'minoti nazariyasi va amaliyotini talabalar tomonidan chuqur o'rganish;

– O'zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi qo'shinlarida tarbiyaviy ishlar va ma'naviy-ruhiy ta'minotning xususiyatlari, tamoyillari va qonuniyatlarini o'rganish;

– talabalarni tarbiyaviy ishlar va ma'naviy-ruhiy ta'minotning asosiy shakl va usullari bilan qurollantirish;

– talabalarda jangovar va o'quv jangovar vazifalarni, jangovar va ma'naviy-ma'rifiy tayyorgarlikni oshirishga, harbiy intizomni mustahkamlashga, xushyorlik va jangovar shaylikni oshirishga muvaffaqiyatli bajarishga yo'naltirilgan tarbiyaviy ishlar va ma'naviy-ruhiy ta'minot tadbirlarini tashkillashtirish va o'tkazish bo'yicha ko'nikma va malakalarni ishlab chiqish bugunning dolzarb vazifalardan biridir.

Demak, davr talabidan kelib chiqqan holda tarbiyaviy ishlarning asosiy vazifalari deb quyidagilarni misol keltirishimiz mumkin:

1. Harbiy xizmatchilar ongida Vatan himoyasi, O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident qarorlari va farmonlari, harbiy qasamyod va buyruqlar bajarilishi oldidagi mas'uliyat xissini shakllantirish.

2. Harbiy jamoalarda sog'lom axloqiy muhitni, yuksak jangovar kayfiyatni shakllantirish, shaxsiy tarkibda jangovar birodarlik insoniy sha'ni va qadr-qimmatini hurmat qilish, harbiy xizmatchilarning har tomonlama rivojlanishiga yordam ko'rsatishni tashkil etish.

3. Harbiy xizmatchilar ongiga jangovar vazifalarni bajarish-davlat xavfsizligini ta'minlash ekanligi to'g'risidagi tushunchani singdirish.

4. Bo'ysinuvdagi shaxsiy tarkibni oldindagi maqsadlarga yetaklay oladigan, jangovar vazifani o'z vaqtida va to'laqonli bajarishga qodir, barcha shaxsiy tarkibga namuna bo'la oladigan, mustaqil ravishda to'g'ri qaror qabul qila oladigan harbiy-yetakchilarni (liderlarni) tayyorlash.

Tarbiyaviy ishlarning mohiyati, tarbiyachilar va tarbiyalanuvchilarning aniq maqsadga intiluvchan o'zaro ta'siri, ular orasida ma'lum munosabatlarning tashkil qilinishi, tarbiyalanuvchilarning ahamiyatli ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirishlariga imkon beruvchi faolliklarni rivojlantirishni anglatadi.

Harbiylarga ta'lim-tarbiya berishda uzluksizlik va tizimlilikka rioya qilish kerak. Tarbiyachilar harbiylarga bo'lgan munosabatlarida bir birlariga zid munosabatlarida bo'lmasliklari, bir xil yagona talab qo'yishlari lozim. Tarbiyaviy ishda bunday izchillikka rioya etish juda ham muhimdir.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya – bu harbiy xizmatchilarda zarur ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish uchun ular ongi, his-tuyg'usi va irodasiga muntazam ta'sir o'tkazishdir.

Harbiy xizmatchilarda yuksak ma'naviy axloqiy sifatlarni shakllantirish uchun quyidagi vazifalarni bajarish talab etiladi:

– harbiy xizmatchilardagi vatanparvarlik tuyg'usini ma'naviy-axloqiy ehtiyoj darajasigacha rivojlantirish;

– harbiy xizmatchilarda yuksak estetik va etik didni shakllantirish, ularda go'zallikka intilish va zavqlanishni o'rgatish;

– harbiy xizmatchilarni milliy urf-odatlar va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash;

– harbiy xizmatchilarda barkamol inson fazilatlarini shakllantirish va rivojlantirish.

Vatanparvarlik tarbiyasi – bu davlat xavfsizligini ta'minlash, uni himoya qilish va oldinga qo'yilgan barcha vazifalarni bajarish uchun harbiy xizmatchilar ongida vatanparvar fuqaro tushunchasini hosil qilish, davlat manfaatlarini himoya qiladigan jamiyat rivojiga o'z hissasini qo'shadigan, o'z-o'zining muayyan hayotiy pozitsiyasiga ega bo'lgan fuqaroni shakllantirish uchun maqsadli ta'sirdir.

Harbiy tarbiya – bu harbiy xizmatchilarda yuksak kasbiy mahorat va jangovar-ruhiy sifatlarini shakllantirish uchun muntazam o'tkaziladigan maqsadli ta'sirdir.

Ishontirish – bu jangchi tomonidan bajarilishi kerak bo'lgan ish-harakatning haqiqatdan ham adolatli va bajarilishi shart ekanligi haqida uning ongida taassurot hosil qilishdir.

Ishontirish usuli o'z maqsadiga erishishi uchun ikki tamoyilning bajarilishi talab etiladi. Bunda birinchi tamoyil jangchi bajarishi shart bo'lgan ish – harakatning haqiqatdan adolatli ekanligi ilmiy asoslangan bo'lishligi bo'lsa, ikkinchi tamoyil ushbu harakatlar hayotda tajribadan o'tkazilgan va ijobiy bahosiga ega bo'lgan bo'lishidir.

Namuna – bu jangchi o'rganishi shart bo'lgan ish-harakat va ko'nikmalarni tezroq o'zlashtirishi uchun o'rnak ko'rsatishdir.

Namuna usuli quyidagi ko'rinishda amalga oshiriladi.

- 1) tarbiyachining (komandirning) shaxsiy namunasi;
- 2) tarixda bo'lib o'tgan voqealar, buyuk siymolar va sarkardalar faoliyatidan namunalar keltirish;
- 3) urushlar tarixidan namunalar;
- 4) badiiy va san'at asarlaridan namunalar;
- 5) jamoadagi ilg'or, faol, qahramon jangchilar xatti-harakatlarini namuna qilib ko'rsatish;
- 6) jamoadagi qoloq, intizomsiz jangchilar xatti-harakatlarini, shunday bo'lmaslikka chorlash yo'nalishida namuna qilib ko'rsatish.

Rag'batlantirish usuli – intizom qoidalariga bo'ysinishni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Rag'batlantirish harbiy xizmatchilarning xarakteri, ularning xatti-harakati va xulqini to'g'ri yo'lga solib yuborishga hamda paydo bo'lgan ijobiy fazilatlarini takomillashtirishga yordam beradi. Rag'batlantirishda quyidagi talablar inobatga olinishi kerak:

Mashq usuli – jangchining harbiy sharoitda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan turli vaziyatlarni yengib o'tishi uchun uning irodasini mashq qildirish va tajribasini orttirishdan iboratdir.

Harbiy qiyinchiliklarni yengib o'tish mashq qilinar ekan, jangchining irodasi mustahkamlanadi va shu qiyinchiliklarni yengib o'tish tajribasi ortib, o'ziga nisbatan ishonchi ortadi.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak ofitser hamda ChQBT o'qituvchisi sifatida to'plagan bilim va malakalarini amalda qo'llagan holda o'quvchi yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga alohida e'tibor qaratishlari lozim bo'ladi. Shu o'rinda yoshlarda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlariga bo'lgan ishonch, harbiy xizmatga bo'lgan qiziqishlarini oshirish maqsadida harbiy tarbiyaning shakllari va usullarini amalda hayotiy misollar asnosida keng yoritib berishlari maqsadga muvofiq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. *Nasriddinov Ch. Harbiy psixologiya va pedagogika: O'quv-uslubiy qo'llanma. –T.: Zarqalam, 2006-y.*
2. *Sotib-Oldiyev A., Karimjonov A. Harbiy pedagogika: O'quv-qo'llanma. –T.: Sharq, – 2005-y.*
3. *Ibragimov A.I., Sultonov X.X “Vatan tuyg'usi” –T., 1996-y.*
4. *“Vatan himoyasi-muqaddas burch”– T.: HARBIY nashriyot, – 2000-y.*
5. *Mudofaa vazirligi tarbiyaviy ishlar bosh boshqarmasi “Guruhda tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning asosiy yo'nalishlari bo'yicha” o'quv uslubiy qo'llanma – T., 2001-y.*

Bosh muharrir:

Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o'rinbosari v.v.b:

Umaraliyeva Muhayyo Abdugaparovna

Mas'ul kotib:

Suyarova Lutfiya Muhiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:

Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV, Risboy JO'RAYEV, Komiljon MUQIMOV, Ulug'bek INOYATOV, G'ayrat SHOUMAROV, Maqsudjon YULDASHEV, Oynisa MUSURMONOVA, Lola MO'MINOVA, Dilyara SHARIPOVA, Barno ABDULLAYEVA, Rohatoy SAFAROVA, Xolboy IBRAGIMOV, Ravil IS'YANOV, Mirodiljon BARATOV, Sharibboy ERGASHEV. Yashin ISMANDIYAROV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA'MUROV, Shukurullo MARDONOV, Ulfat MAHKAMOV.

Jamoatchilik kengashi:

Dilshod KENJAYEV, Sobitxon TURG'UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Abduhalim MAHMUDOV, Kamola RISKULOVA, Feruza QODIROVA, Islom ZOKIROV, Ravshan ABDUXAIROV.

Jurnalning ushbu sonini nashrga tayyorlashda tahririyat hamda mualliflar bilan bevosita ishlagan shuningdek, maqolalarni tahrir qilish ishlarida ekspert – rensenzent sifatida faoliyat ko'rsatgan Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Sport va chaqiriqqacha harbiy ta'lim" fakulteti dekani Telman Sa'dullayevich Achilovga minnaddorchilik bildiramiz.

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko'chasi, 30-uy.

E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e'lon qilingan maqolalardan olingan matnlar "Xalq ta'limi" ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro'yxatiga kiritilgan.

"TAFAKKUR NASHRIYOTI" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko'chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog'oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.

Shartli b.t. 12,0. Adadi ____ nusxa. – buyurtma.

Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas'ul – Qarshiboyeva Hilola Murtazayevna

© "Xalq ta'limi" jurnali, 2021.